

Nyt og noter

Biblioteket for det folkelige arbejde

Den 1. april 1985 oprettedes Biblioteket for det folkelige Arbejde. Biblioteket, der er en selvejende institution, har fået til huse på Den frie Lærerskole i Ollerup.

Siden 1960'erne har der været en voksende interesse for de folkelige bevægelser historie. Denne Interesse hænger utvivlsomt sammen med de store ændringer, det danske samfund har gennemgået. Kulturelle enheder er blevet opløst. Her tænker jeg især på det rige foreningsliv, der engang udfoldede sig rundt om i de små landsbysamfund.

De små enheder er dog ofte blevet erstattet af andre, der dækker geografisk større områder. I denne proces har de gamle traditioner stadig måttet revideres og fornyes.

Også de frie skoler, der er udsprunget af de samme bevægelser som foreningerne, har oplevet store ændringer og omvæltninger. Forældre og elever – og lærere med – kommer i stadig større tal fra kredse, der ikke umiddelbart har forståelse for de tankegange disse skoleformer repræsenterer.

I både skole- og foreningsliv trænger spørgsmål om identitet sig derfor stærkt på, og de kræver at blive besvaret. Hvem er vi? Hvad er vor opgave?

På landsplan har der da også været en voksende kontakt de store landsorganisationer imellem for at hjælpe hinanden i besvarelsen af væsentlige spørgsmål. Konferencer og kurser er blevet afholdt og nye planlægges fremdeles.

Oprettelsen af Biblioteket for det folkelige Arbejde kan ses som udtryk for et udbredt ønske om større muligheder for fordybelse i et stofområde, der repræsenterer en rig kulturarv. Ønsket er forbundet med en viden om, »at kulturarven går tabt i besiddelsen og må

generobres, i mødet med enhver ny tidsalders krav.« (Ole Wivel i Højskolen til debat, 1961).

Initiativet til oprettelsen udgik fra Den frie Lærerskole, hvor jeg på tillidsmandsmødet 1981 stillede forslag herom. Tiden var moden til en virkeliggørelse af ideen, da der både i skolens styrelse og tillidsmandskreds var en positiv stemning for at arbejde videre med et projekt. Tillidsmandskredsen er sammensat af mennesker med nær tilknytning til de frie skoler og det folkelige ungdomsarbejde.

En arbejdsgruppe blev dannet. Den skulle forberede en invitation til de foreninger, der kunne tænkes at ville støtte ideen. De, der tog imod invitationen, var:

Dansk Friskoleforening
Foreningen af Ungdoms- og Efterskoler
Foreningen af Folkehøjskoler i Danmark
De danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger.

Det første møde mellem repræsentanter fra foreningerne og Den frie Lærerskole blev afholdt i Nyborg den 27. januar 1984.

I overensstemmelse med oplægget var der enighed om at oprette en selvejende institution til varetagelse af biblioteksopgaverne.

Herefter skulle oprettelsen forberedes. Til løsning af denne opgave blev et udvalg nedsat. Vedtægter skulle udarbejdes, økonomiske overvejelser gøres o.m.a. Da det af mange grunde var ønskeligt, at biblioteket fik en plads i det danske bibliotekssystem, havde udvalget kontakt med bl.a. Statsbiblioteket i Århus og Odense Universitetsbibliotek. Et samarbejde med Odense Universitetsbibliotek blev i den forbindelse stillet i udsigt.

Der måtte også tages stilling til placeringen

af biblioteket. Imellem tre muligheder blev Den frie Lærerskole foretrukket, da det skønnedes, at lærerskolen havde den største kontakthold til de enkelte kredse rundt om i landet.

Udvalget måtte også tage endelig stilling til institutionens navn. Der blev enighed om, at Biblioteket for det folkelige Arbejde ville være at foretrække. Her kan antydes, hvilken forståelse der kan lægges i et »folkeligt arbejde«. Ved et folkeligt arbejde må man forstå det arbejde, der lægger vægt på fællesoplevelsen, ikke på konkurrencen. I det folkelige arbejde tilstræbes, at den enkelte kan få mulighed for at opleve sig selv tilhørende et fællesskab med de forpligtelser dette indebærer. I det folkelige arbejde lægges der vægt på det, der samler, ikke på det, der skiller.

Ingen kan tage patent på at udføre et folkeligt arbejde, men man kan – f.eks. ved at give en institution navn – prøve at fastholde sig selv og hinanden på opgavens karakter.

Under drøftelserne blev det klart for udvalget, at biblioteket bl.a. måtte få en stor opgave i at indsamle og opbevare »gråt« materiale fra skoler og foreninger. Ved »gråt« materiale forstås: Alt skriftligt, som ikke er trykt, men dog alligevel mangfoldiggjort. Det er almindelig kendt, at kopimaskinen benyttes i stigende grad. I dette forhold står foreninger og skoler ikke tilbage. Meddelelser af forskellig art går næsten i en jævn strøm ud til medlemmer og skolekreds. Også til større arbejder, jubilæumsskrifter m.m. benyttes kopimaskinen. Materialet er ikke omfattet af bogtrykkernes afleveringspligt og vil derfor ikke blive placeret hverken på Det kgl. Bibliotek eller Statsbiblioteket i Århus. Det er drømmen, at enhver skole og forening får hver sin plads på hylderne i Ollerup. Det ikke-bogtrykte vil da sikkert komme til at fylde mest.

I øvrigt er det selvfølgelig hensigten at samle al den litteratur, der er udgivet om de folkelige bevægelser siden deres fremkomst i 1800-tallet. Hertil kan indvendes, at dette materiale

i det mindste skulle kunne findes på Det kgl. Bibliotek. Ja, det er korrekt, men ikke i en så overskuelig sammenhæng. Yderligere kan tilføjes: Skulle denne indvending tages alvorligt rundt om på vore højere læreanstalter, kunne intet brugbart institut-bibliotek opbygges.

I formålsparagraffens første afsnit står:

»Det er bibliotekets formål at samle og opbevare materiale, som vedrører de folkelige bevægelser indenfor skole, kirke og ungdoms- og idrætsarbejde.«

Det er bibliotekets hovedopgave at samle materiale, som er mangfoldiggjort. Her har jeg omtalt to materiale-kategorier: det bogtrykte og det kopierede. Billedmateriale, d.v.s. fotografier, plakater m.m. hører naturligt også med i sammenhængen.

Men hvad med de egentlige arkivalier?

Ligesom der på bibliotekssiden må opbygges et godt samarbejde med de øvrige biblioteker i landet, må der også opbygges et godt samarbejde med de lokalhistoriske arkiver og det offentlige arkivvæsen. Biblioteket kan og skal ikke afvise det, der ønskes opbevaret i de sammenhænge, biblioteket omfatter. Alternativet kan let være, at meget materiale går til grunde. Gensidig orientering om arkivalier må kunne finde sted. Biblioteket i Ollerup skulle bl.a. gerne blive en indgang til arkiverne, hvadenten de er lokalhistoriske eller er i offentligt regi.

I sidste afsnit af formålsparagraffen står:

»Biblioteket skal søge at skabe interesse for materialet ved at stille dette til rådighed for offentlighed og forskning og i samarbejde med Den frie Lærerskole skabe et godt studiemiljø.«

Med andre ord: Biblioteket skal bruges, og det henvender sig til alle som har interesse i stofområdet. Den frie Lærerskole vil i den forbindelse stille studiepladser til rådighed, så f.eks. studerende fra andre egne af landet har mulighed for at bo og spise på stedet i en periode. Biblioteket kan forhåbentligt gøre val-

get af afløsningsopgaver lettere, ligesom det også meget gerne skulle blive afsæt for doktor-disputater. Det vil være ønskeligt, at Ollerup kan blive et sted, hvor folk fra skoler, foreninger og forskere kan mødes til gensidig inspiration.

Det er endnu kun drømme. Biblioteket har hidtil kun haft meget begrænsede økonomiske ressourcer at øse af, og disse er blevet anvendt til indkøb af bøger m.m. og aflønning af en deltidsansat bibliotekar. Der har f.eks. ikke været råd til systematisk opsøgende arbejde.

Hidtil er biblioteket udelukkende blevet finansieret af tilskud fra de tilsluttede foreninger og Den frie Lærerskole, N. F. S. Grundtvigs Fond, Andelsforeningernes humanitære Fond, tipsmidler bevilget af Kulturministeriet og Undervisningsministeriet.

Men dersom biblioteket skal kunne gøre sig gældende efter hensigten, må det ad åre have statsstøtte til driften, så faste medarbejdere kan ansættes. Ikke alene en stor materialesamling bør anskaffes, men også en stor viden i stofområdet bør være til stede hos medarbejdere og i miljøet omkring biblioteket.

I forbindelse med en ansøgning til Kulturministeriet om statsstøtte til driften har rigsbibliotekar Morten Laursen Vig aflagt biblioteket et besøg. I sin beretning til ministeriet fremhæver rigsbibliotekaren, at især på tre

områder vil biblioteket kunne få sin styrke p.g.a. det gode kontaktnet, det har til de miljøer, det er udsprunget af. 1. Det »grå« materiale 2. Avisstoffet, der uden forudgående selektion er overordentligt vanskeligt at arbejde med. 3. Arkivområdet.

I øvrigt glæder det rigsbibliotekaren, »at der nu er taget et initiativ til at skabe et studie- og forskningsmiljø inden for rammerne af den folkelige bevægelse, der har bidraget mere til at præge det danske samfund siden folkestyrets indførelse end nogen anden, måske bortset fra den socialdemokratiske arbejderbevægelse«. Rigsbibliotekaren afslutter redegørelsen med håbet om »at Biblioteket for det folkelige Arbejde vil udvikle sig på en sådan måde, at det vil føles helt naturligt, at det offentlige bidrager til dets drift.«

Biblioteket for det folkelige Arbejde er oprettet. Nu er opgaven at udvikle det, så det ikke alene kan stå til rådighed for, men også udfordre til forskning i og omkring de specielle danske kulturtraditioner, som bl.a. har præget dansk lovgivning og administrationspraksis.

Et stort arbejde ligger forude. Kræfterne må bruges til at gøre Biblioteket for det folkelige Arbejde til en inspiration til samtale om de værdier, de folkelige bevægelser har givet det danske samfund. *Eilif Frank*

Historisk Selskab for handicap og Samfund

Dette selskab blev stiftet 21. februar 1986 ved et møde i Skolen på Kastelsvej i København. De drivende kræfter bag begivenheden var undervisningsinspektør, cand.psych. *I. Skov Jørgensen* og lektor, cand. psych. *Svend Ellehammer Andersen*.

Selskabets formål er »at fremme initiativer til at indsamle, bevare, systematisere og informere om materiale, som belyser relationerne mellem handicap og samfund gennem tider-

ne«. Området er en side af vor sociale og kulturelle udvikling, der kun i beskedent omfang har været genstand for historisk opmærksomhed.

Til den første bestyrelse blev valgt de to nævnte samt formanden for Københavns Børgerrepræsentation *Bent Nebelong*, overlæge *Annalise Dupont*, lektor *Palle Vestberg Rasmussen*, sekretariatschef i Handicaprådet *N. E. Bank-Mikkelsen*, landsformanden for

De samvirkende Invalideorganisationer *Svend Jensen* samt undertegnede. I. *Skov Jørgensen* blev formand. Selskabets adresse er c/o Sahva Fonden, Borgervænget 7, 2100 København Ø.

Det er lidt af en bedrift, at det nye selskab allerede i begyndelsen af 1987 har kunnet fremlægge sit første større resultat, årbogen *Handicaphistorie 1987*, udgivet af dansk Psykologisk Forlag. Æren tilkommer først og fremmest redaktøren, *Svend Ellehammer Andersen*.

Årbogen er på 160 sider og indledes med forord af kulturminister *H. P. Clausen*: Handicap-historie-holdning. Af indholdet i øvrigt

skal nævnes: et stort interview med *Skov Jørgensen*, der når vidt omkring i de sidste 50 års handicaphistorie. Endvidere seks artikler, bl.a. om staten og den åndssvage 1870-1935 (*Birgit Kirkebæk*), om børne- og ungdomshjem (*Poul W. Perch*) og om svagsynsundervisning i Danmark 1922-1987 (*Svend Ellehammer Andersen* og *Valdemar Påske*). Dertil en stor temaartikel om journaler som handicaphistorisk kildemateriale med fem lødige indlæg og synspunkter. Til slut enkelte boganmeldelser og noter.

Det nye selskab har lagt ud med en høj standard. *Vagn Skovgaard-Petersen*

Højskole-historie(-er)

I højskolekredse bliver taler og foredrag ofte indledt med eller bygget op over en historisk anekdote eller idé. Det har gennem tiden fået mange til at mene, at højskolefolk er mere historisk bevidste end andre mennesker, og det kan måske have en vis sandhed i sig. På den anden side kan det undre, at der ikke på den baggrund har eksisteret et Højskolehistorisk Selskab i mange år. Men det har der altså ikke. I betragtning af folkehøjskolens betydning som ud(dannende) og kulturpolitisk institution i det danske samfund er det en åbenlys mangel.

Denne mangel er der nu ved at blive rådet bod på. Efter en disput om en højskolehistorisk tolkning i Højskolebladets spalter efteråret 1985 fandt de »stridende« parter, Poul Dam og undertegnede, Birgitte Possing, sammen om idéen at skabe en Højskolehistorisk Arbejdsgruppe.

Idéen var ikke blot at pudse højskolens glorie. Den gik også ud på, at sætte focus på kriser, afvigelser og stridsmål indenfor højskolen, – på dialogen mellem højskolens forskellige perioder. Den primære interesse i den Højsko-

lehistoriske Arbejdsgruppe var fra starten de sociale bevægelser i og omkring højskolerne, ændringer af »det folkelige«, ændringer i idealerne om og ideologien på højskolerne til forskellige tider og forholdet mellem de to køns opgaver og forestillinger om livet på højskolerne.

Det viste sig, at der var grobund for idéerne. I slutningen af 1986 samledes knap 30 mennesker og udvekslede idéer og ønsker til et koordineret og hinanden-inspirerende arbejde. Disse ønsker kan samles i følgende hovedpunkter:

- udarbejdelse af arkiv- og materiale-oversigter
- forskning i hidtil oversete problemer og personligheder omk. højsk.
- udarbejdelse af registrant til Højskolebladet og registrant over alle tidligere og nuværende eksisterende højskoler
- udarbejdelse af et højskolehistorisk nyhedsbrev (indeholdende efterlysninger hhv. oplysninger om materialer og projekter af højskolehistorisk interesse samt en løbende de-

bat om måderne at skrive og skabe højskolehistorie på).

Det har vist sig, at der allerede er mange små og store arbejder igang såvel på professionelt som på amatør plan. Dét arbejde forsøger vi nu at diskutere og koordinere. I første omgang på et større sommermøde på Krabbesholm Højskole i september måned 1987. På dette møde vil forsamlingen også tage stilling til, i hvilket omfang den hidtil løst organiserede

Højskolehistoriske Arbejdsgruppe skal organiseres mere formelt.

Indtil videre fungerer følgende 5 personer som igangsættende arbejdsudvalg: Søren Ehlers, Poul Dam, Jørgen Fastrup, Vagn Skovgaard-Petersen og Birgitte Possing. Interesserede kan henvende sig til Jørgen Fastrup, Kæret 16, Sdr. Vilstrup, 6000 Kolding.

*Birgitte Possing, cand.mag.
seniorstipendiat v. Danmarks Lærerhøjskole*

Institut for dansk skolehistorie

I det forløbne år har lektor *Ingrid Markussen* haft orlov til sit arbejde om alfabetiseringsprocessen i Danmark og til studier i skolens bidrag til landboreformerne i 1700-tallet.

De tilknyttede stipendiater – *Nete Balslev Wingender*, *Ning de Coninck-Smith* og *Søren Ehlers* – har arbejdet med deres specialstudier: opdragelsen inden for åndssvageforsorgen 1850-1900, børn i og uden for skolen i København i slutningen af forrige århundrede, opdragelsen af ungdomsgruppen omkring 1. verdenskrig og betydningen heraf for opdragelsen af børn og unge.

Ellen Nørgaard og *Vagn Skovgaard-Petersen* har studeret henholdsvis skolens socialhistorie i dette århundrede og sider af læreruddannelsens udvikling. Desuden har de skrevet kapitler til deres afsnit af 20. århundredes danske

skolehistorie. De har også stået for undervisningen i skolens og opdragelsens historie på 2. del i pæd.- og fag.pæd.studiet. *Lejf Degnbol* har – i en kombinationsansættelse – fortsat sine undersøgelser af folkeskolens læseplaner i dette århundrede. Forskningsstipendiat *Peter Berliner* har haft tilknytning til Institutttet i arbejdet med studier, der har resulteret i bogen »Skolen i Grønland og i den tredje verden«.

En hel del tid er anvendt i udvalgsarbejde vedrørende en evt. oprettelse af et dansk skolemuseum (se beretning om Selskabet). I foråret 1987 har Institutttet – i lighed med andre institutter på DLH – efter anmodning fra Direktoratet for de videregående uddannelser udarbejdet langtidsplaner, der rækker frem til 1992/93.

Vagn Skovgaard-Petersen

Selskabet for dansk skolehistorie

Årsmødet blev holdt på Tønder Statsseminarium den 8. november 1986. Det var velbesøgt og vellykket. Seminariet havde lavet en udstilling af et lærerbibliotek ca. 1850 og havde arrangeret sønderjysk kaffebord. Dr. phil. *H. V.*

Gregersen holdt en fortrinlig forelæsning om uddannelsens betydning for valget mellem dansk og tysk i Sønderjylland.

Årbogen 1986 var på 192 sider og indeholdt bl.a. væsentlige artikler om konfirmationsun-

dervisningens historie og om overgangen fra gejstligt til verdsligt tilsyn med folkeskolens undervisning.

Selskabet henvendte sig i 1985 til Undervisningsministeren med anmodning om bevilling til udbygning og ajourføring af den skolehistoriske samling på Danmarks pædagogiske Bibliotek. I forbindelse med planerne om en sammenfletning af dette bibliotek med Lærerhøj-skolens nedsatte ministeriet i 1986 et udvalg, der skulle vurdere den nævnte samlings bevaringsværdi og evt. stille forslag om dens fremtidige placering. Selskabet blev i udvalget repræsenteret af museumsformidler *Ove H. Nielsen* og overlærer *Leif Degnbol*. Fra DpB indtrådte overbibliotekar *Robert Hellner* og forskningsbibliotekar *Chr. Glenstrup*, fra DLH rektor *Henning Andersen* og undertegnede. Formand blev museernes repræsentant, museumsinspektør *Mette Skougaard*. Direktoratet var repræsenteret af fuldmægtig *Lilla Voss*.

Resultatet af arbejdet er blevet en indstilling af 1. april 1987, 22 sider plus bilag. Der stilles heri forslag om oprettelse af et centralt dansk skolemuseum med den eksisterende DpB-samling som grundlag. Udvalget anbefaler, at det indrettes som en del af Danmarks pædagogiske Center (Lærerhøjskolen) med en særlig tilknytning til Institut for dansk Skolehistorie. Det understreges, at denne placering vil gøre museet til et aktiv i både folkeoplysningen og forsknings tjeneste. Udvalget anbefaler bl.a., at der udformes »en aktiv indsamlingsstrategi, der dels kan udfylde lakuner i den eksisterende samling, dels kan sikre en kontinuerlig dokumentation af den pædagogiske udvikling her i landet«.

Selskabet har deltaget i møder om en intensivering af det højskolehistoriske og det førskolehistoriske indsamlingsarbejde.

Vagn Skovgaard-Petersen